

Inhoud

Opmerkingen vooraf	7
STROMEN	9
Nawoord van de auteur	283
Aantekeningen	285
Alfabetische lijst van Japanse termen, namen en begrippen	289
Aya Kōda – een biografische schets	299

OPMERKINGEN VOORAF

Deze roman speelt in het Klimophuis, een *okiya* – een huis waar geisha's geregistreerd staan. Soms wonen ze er ook, maar dit is waar ze oefenen en vanwaar ze naar hun optreden gaan. De naamloze eigenaresse wordt door iedereen, niet alleen door geisha's, aangesproken met 'Zuster'.

Geisha's zijn nadrukkelijk geen prostituees, maar kleinkunstenaresses die hun klanten vermaken door spelletjes met ze te doen, muziekinstrumenten te bespelen en te zingen en te dansen. Maar individuele geisha's verkopen hun gunsten soms, en prominente geisha's hebben vaak een patroon die hun financieel de hand boven het hoofd houdt. Sinds 1955 is prostitutie in Japan bij de wet verboden, hoewel daar op allerlei manieren de hand mee wordt gelicht.

Een kimono is in wezen een lange, fraai gedecoreerde jas, vlak onder de borst bij elkaar gehouden door een obi, die op zijn beurt weer op zijn plaats wordt gehouden met obi-gespen en een obi-clip. Een kimono wordt hoog om de hals gesloten, maar wordt teruggetrokken van de nek, zodat de bovenrug gedeeltelijk zichtbaar is. Nek en rug worden daarom wit gepoederd, en voor veel oudere Japanse mannen gaat er

van een vrouwenrug nog steeds een grote erotische lading uit. Onder de kimono wordt een onderkimono gedragen die bij de hals onder de kimono uitsteekt om een contrast te vormen. Daaronder werd vroeger een simpele katoenen of linnen jas gedragen, die ‘lijfgoed’ werd genoemd, maar tegenwoordig volstaat men met modern ondergoed. Tot kort na de oorlog droegen Japanse vrouwen onder hun lijfgoed meestal geen onderbroek, maar een lendendoek.

Geisha’s dragen meestal een kimono met een laaghangende zoom (*tsuma*), die ze als ze buiten lopen met de linkerhand tot voor de borst optillen, zodat de zoom net onder de knieën valt en niet over straat sleept. ‘De tsuma aannemen’ is een synoniem voor ‘geisha worden’. Bij formele gelegenheden worden zwarte kimono’s met familiewapen gedragen. Kimono’s met lange mouwen worden alleen gedragen door jonge, ongetrouwde vrouwen.

Een belangrijk thema in dit boek is het verschil tussen *shirōto* en *kurōto*. *Shirōto* (‘witte persoon’) betekent ‘leek, amateur, buitenstaander, outsider’ en *kurōto* (‘zwarte persoon’) verwijst naar ‘experts, deskundigen, kunstenaars (in de breedste zin van het woord), ingewijden, insiders’. Deze termen worden in al hun betekenissen gebruikt, vaak met de nuance ‘wij tegen hen’. De woorden komen te vaak in de brontekst voor om ze onvertaald te laten, dus ‘*shirōto*’ wordt weergegeven als ‘burger’ of ‘leek’ en ‘*kurōto*’ als ‘geisha’.

Het Japans kent geen grammaticale meervoudsvorm, al kan het meervoud wel worden aangegeven. Bij ons ingeburgerde woorden, zoals ‘geisha’s’ en ‘kimono’s’, worden in het meervoud geschreven, verder wordt het enkelvoud gehandhaafd.

STROMEN

DIT WAS HET HUIS, DAT WIST ZE ZEKER, maar waar moest ze naar binnen? Ze zag geen personeelsingang.

Het was een smal straatje en er liepen voortdurend mensen voorbij die haar allemaal even aankeken, althans, dat gevoel had ze. Ze had geen keus en stapte dus maar het twee rijen kinderhoofdjes diepe portiek in, op de voordeur af. Onmiddellijk achter de deur leek een kamer te liggen. Het geluid dat van binnen kwam, was geen ruzie, dacht ze, maar het leek er veel op: luide, opgewonden stemmen die onbeheerst door elkaar praatten. Ze wachtte een poosje, maar de herrie hield niet op. Om te voorkomen dat ze op eens de kamer in zou kijken, wendde ze zich half af voor ze de deur een centimeter of dertig openschoof. Op hetzelfde moment viel er een indrukwekkende stilte over het hele huis. Watervlooiën in een straatgoot, daar deed het haar aan denken. Ze deinsde even terug, alsof zij ook een vlo was geworden.

‘Wie is daar?’ kirkte een zoet stemmetje uit een kamer die dieper in het huis lag dan ze had verwacht. Ze antwoordde dat ze kwam solliciteren naar de positie van huishoudster en gaf de naam van de persoon die haar naar dit huis had verwezen. Ze gluurde even naar binnen en kon haar ogen

niet geloven. Wat een smeerboel! Was dit de hal van een geishahuis?

‘Wat zei je? De personeelsingang? Hindert niet, hoor, kom maar gerust door de voordeur binnen.’ De stem had zijn suikerlaagje verloren en klonk nu een octaaf lager. In de drie vierkante meter grote hal lag een wanordelijke berg *geta*-slippers, plus een klein hondje met zijn etensbak en uitwerpselen. Tegen één muur stond een groot, nogal indrukwekkend rek voor schoeisel. De *shōji* tussen de hal en het achterhuis stonden driekwart open en het papier hing in lange, zeewierachtige slierten van de handgrepen helemaal tot aan de vloer. De gang daarachter was over de hele lengte bezaaid met donzige stofpluisjes. Het hondje kwam kwispelstaartend op haar af gerend; het sleepte zijn ketting dwars door zijn uitwerpselen. Op hetzelfde moment gleden de *shōji* van de twee voorste kamers aan de zijkant van de hal tegelijk open en gluurden twee prachtig opgemaakte gezichten naar buiten, alsof ze haar hadden verwacht.

‘Zo te zien kan ze er heel goed mee door, Zuster,’ zei een van de gezichten. Ze sprak heel vlug, maar wekte de indruk dat ze de bezoeker aan een grondige inspectie had onderworpen.

Nog in de gang maakte ze een buiging en stelde zich voor. Ze voelde zich merkwaardig slecht op haar gemak. Ze had zich voorbereid op enige weerstand, maar het kwam toch als een verrassing dat ze zich zo kleintjes voelde nu ze beschouwd werd als een buitenstaander – iemand die weinig begrijpt van geisha’s en van kunst in het algemeen. Ze voelde zich eenzaam en alleen, alsof ze plotseling in onbekend water was gesprongen. ‘O ja?’ zei iemand. Zij was de enige die antwoord gaf. De andere vier staarden alleen maar haar kant uit zonder dat ze haar zelfs leken te zien.

De eigenaresse droeg een kleurrijke kimono die slechts met moeite om haar omvangrijke lichaam leek te zijn geslagen. Ze hield één hand op de gietijzeren ketel die boven de *hibachi* hing. Ze maakte een solide indruk.

‘Je komt uit de burgerwereld, hè?’ Mag dat soms niet, dacht ze onwillekeurig. ‘Nou, dat maakt niet uit, hoor. Buitenstaanders, geisha’s, ze moeten allemaal eten en werken en slapen... Met andere woorden, klusjeswerk bij ons is hetzelfde als bij jullie.’

‘Klusjeswerk’ was een raar woord voor het werk dat ze zou moeten doen, en dat maakte deze buitenstaander iets minder gespannen. ‘Goed, waarom proberen we het niet? Als het erop aankomt, heb ik liever een oudere vrouw als jij dan een jong ding. Oudere vrouwen weten meer.’

‘Wat zeg je nou weer, mamma! “Een oudere vrouw”! Deze burgerdame weet niet wat ze hoort,’ zei een meisje van de andere kant van de *hibachi*. Ze droeg een rode *haori* en was een van de twee gezichten die ze daarnet in de gang had gezien.

‘Ach, wat hindert dat? Neem me niet kwalijk als ik je beledigd heb, hè. In ons vak wordt iedereen boven de dertig al een ouwe tante genoemd.’ Jonge meisjes konden wel hard werken, legde ze uit, maar die wisten nergens van. Oudere vrouwen hadden meer ervaring, dus je kon het huishouden aan ze overlaten, maar ze waren wat lastiger in de omgang. Het werk bestond uit koken, schoonmaken en kleren wassen – met andere woorden, klusjeswerk – maar moeilijk was het niet en er werden geen speciale vaardigheden van haar verwacht.

‘Ik ben misschien ook wat lastiger in de omgang, maar geeft u me een kans, alstublieft... Overal waar ik solliciteerde werd me verteld dat ik te oud ben.’

‘Ze drukt zichzelf goed uit, Zuster. Ze komt heel goed uit haar woorden,’ zei een geisha in de aangrenzende kamer. Het was dezelfde die had gezegd dat ze er heel goed mee door kon, en ze klonk alsof haar woorden het resultaat waren van zorgvuldige observatie.

‘Precies. Daar kun jij een puntje aan zuigen... Overal, zei je? Waar heb je allemaal aangeklopt? Bij de Matsunoya op de hoek zeker?’

‘Wat zegt u? Nee. Nee, nergens in deze buurt.’ Typisch geisha’s, dacht ze. Eerst doen alsof het niet uitmaakt waar je allemaal gewerkt hebt en dan het gesprek een draai geven zodat je het er toch uitflapt. Ze had gesolliciteerd naar een positie als beheerster van een personeelsverblijf, als schoonmaakster, als een soort vervangende huisvrouw voor een rare vent, en daarna bij een kennel voor rashonden waar ze iemand zochten voor ‘gezond werk in de buitenlucht’, wat inhield dat ze de honden moest voeren. Jammer, had ze te horen gekregen, je bent te jong voor de honden. Dat ze te jong was, had haar alleen maar aangemoedigd, maar toen ze doorvroeg, kreeg ze te horen dat rashonden erg emotioneel zijn en de vrouw die ze komt voeren aanvliegen als ze in een slechte bui zijn. Toen hoorde ze ook dat het salaris waarvoor ze zich moest laten aanvliegen maar een fractie was van wat het hondenvoer kostte. ‘Dat heeft wel een domper op mijn enthousiasme gezet,’ besloot ze.

Aan de hibachi, tegenover het meisje in de rode haori, zat een opzienbarende mooie vrouw. Haar haori was stemmig zwart. Blijkbaar was ze hier op bezoek. ‘Dit is zeker de eerste keer dat je uit werken gaat?’

‘Ja.’

‘Heb je kennissen in deze buurt?’

‘Nee.’

Had ze kinderen? Had ze ouders? Maar of ze een man had of een partner – dat vroeg ze niet. Was ze van plan lange tijd te blijven werken? De vrouw zag er niet uit als iemand die in dit huis woonde. Toch bleef ze maar vragen, tot de eigenaresse met warme stem haastig tussenbeide kwam: ‘Laten we het gewoon een tijdje proberen.’

De vrouw in de zwarte haori hield de palmen van haar lange, slanke handen op een handwarmertje. Ze had soepele, buigzame vingers.

‘Yoneko, kun je Namiës spulletjes wat dieper de kast in duwen? Dan kan de nieuwe huishoudster haar bagage in de ruimte zetten die dan vrijkomt.’

Yoneko bleef wezenloos staan kijken bij de schuifdeur en stak geen vinger uit. Haar kimono en uiterlijk waren opmerkelijk lelijk, maar haar lippen waren mooi gekleurd.

‘Hoe heet je?’

‘Ik heet Rika, mevrouw.’

‘Rika? Wat een ongewone naam! Komt hij soms van een buitenlandse godsdienst?’

‘Hoe bedoelt u?’

‘O, ik bedoel er niets mee. Ik vraag het alleen omdat ik heb gehoord dat christenen soms zulke namen krijgen. Met welke karakters schrijf je het?’

‘Met die voor “peer” en “bloesem”.’

‘Hè? Perenbloesem!’ Het meisje proestte het uit. Ze vond het zeker grappig dat een huishoudster van over de veertig de naam van een bloem droeg. Overal vielen de mensen over haar naam en moesten erom lachen, maar het was een groot voordeel een naam te hebben waarom gelachen kon worden. Als mensen lachen omdat ze op je neerkijken, creëert dat een gevoel van vertrouwelijkheid.

Yoneko duwde met haar voet Namiës kledingmand een

centimeter of dertig dieper de muurkast in en zei: ‘Gebruik dit maar. Maar je moet het zelf schoonmaken.’

Het was meteen duidelijk waarom ze dat zei. Het rook vreselijk naar ratten en overal zaten zwarte schimmelvlekken. Yoneko ging voor een huishoudster op proef toch geen rattenkeutels opruimen?

‘Moet je horen, ik vind “Rika” een beetje lastig. Je voorganger heette Haru (“Lente”), dus vind je het erg als we je Haru noemen?’ Vanzelfsprekend vond ze dat niet erg. Hoe begrijpelijker het etiket, hoe beter.

Ineens stommelde Yoneko duidelijk gepikeerd de steile trap op die in de muurkast was ingebouwd. Er klonk een zacht geritsel, alsof er ergens zand uit de muur was losgekomen en nu op het papier viel dat op de bodem van de kast was uitgespreid.

‘Oeps! Excuseer mijn slechte manieren!’ Ze keerde zich om en zag de eigenares van het zoete stemmetje – een modern uitziende geisha, die leunend tegen de grootste driedelige spiegel van het rijtje spiegels dat daar stond grijnzend met haar kin naar boven wees en zachtjes zei: ‘Zou er verband bestaan tussen opvliegendheid en rattenkeutels?’ En daarna, hardop: ‘Ik ben Nanako. Leuk je te leren kennen.’

‘Kun jij haar even het huis laten zien, Nanako?’ vroeg de eigenaresse.

(Luid) ‘Ja hoor.’ (Zachtjes) ‘Een huis dat je zal verbazen als je de rondleiding hoort.’ (Luid) ‘Daar is het toilet, hier is de keuken.’ (Zachtjes) ‘Ik hoop dat je tegen viezigheid kan, anders moet je hier niet komen werken. Moet je de keuken eens zien! Smerig, hè? Maar mijn schuld is het niet. Ik ben hier alleen overdag, dus de keuken gebruik ik niet. En die lamstraal van een Yoneko steekt er geen vinger naar uit.’ Voorgegaan door de geur van een lekker ruikend parfum